

54

locaties
in beeld

historisch ommetje princenhage

voor
online versie,
scan mij
→

Onze gebouwen
vertellen je het verhaal

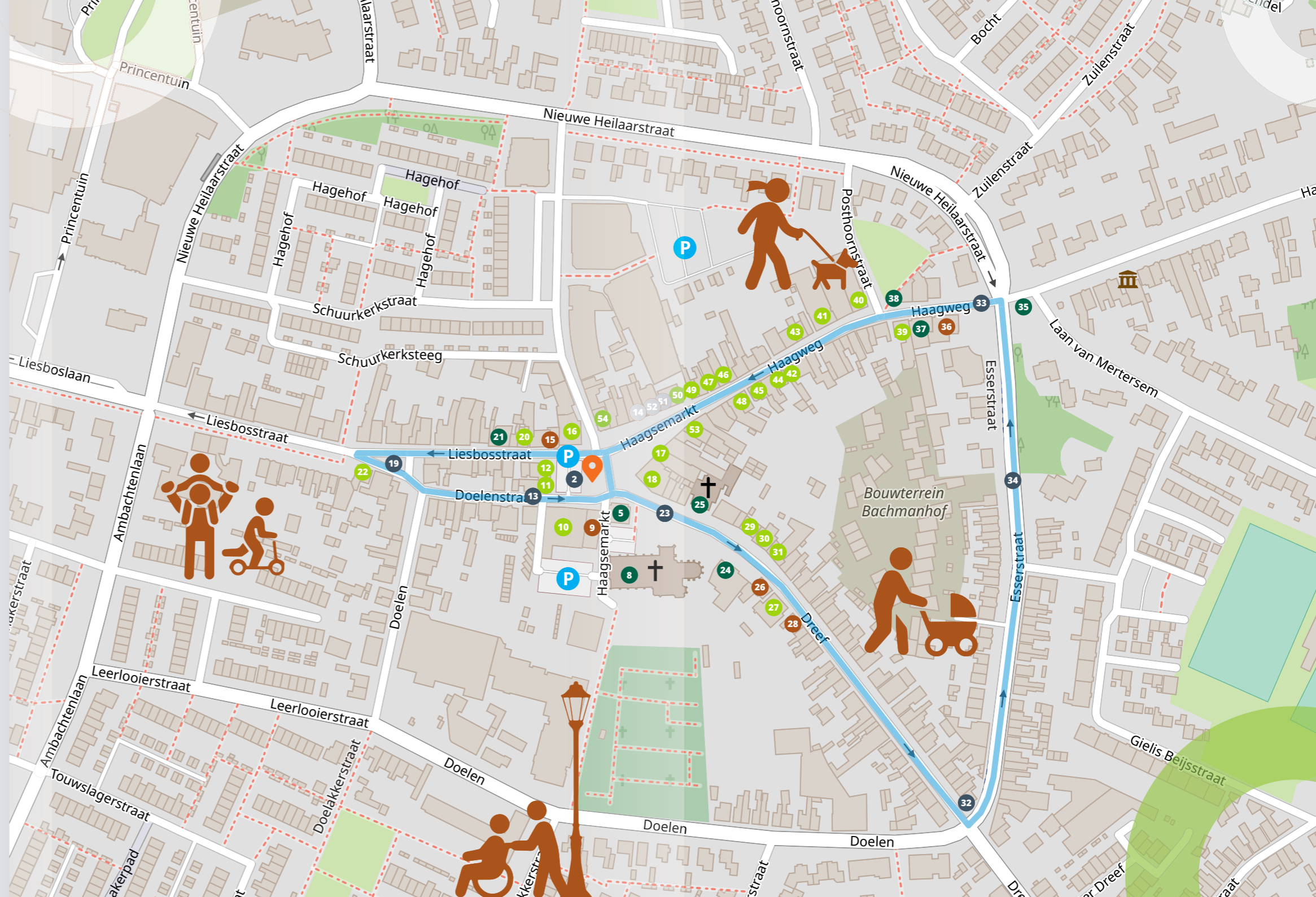

Inhoud

- 1 Historisch Ommetje Princenhage
- 2 **Haagsemarkt**
- 3 Evenementen in Princenhage
- 4 Twee dorpspompen
- 5 **Haagsemarkt 1** Voormalig raadhuis
- 6 Maria tegeltjes op de gevels
- 7 Raamdorpekopjes/gevelkopjes
- 8 **Haagsemarkt 2** Sint Martinuskerk
- 9 **Haagsemarkt 5** Pastoorswoning
- 10 **Haagsemarkt 6-6a** Brouwerij
- 11 **Haagsemarkt 8/(9)/10**
- 12 **Haagsemarkt 8** Postkantoor
- 13 **Slikstraatje**
- 14 **Haagsemarkt 10** Prins Cardinaal
- 15 **Haagsemarkt 11** Het Schoutshuis
- 16 **Haagsemarkt 12** De Cleijne Swaen
- 17 **Haagsemarkt 33** Bakker Pol
- 18 **Haagsemarkt 34** Het Rode Hert
- 19 **Mauritspleintje**
- 20 **Liesbosstraat 4** Tabakzaak Nooijens
- 21 **Liesbosstraat 8** Schuurkerk
- 22 **Liesbosstraat 25** Het Rode Winkeltje
- 23 **Dreef**
- 24 **Dreef 4** Basisschool St. Joseph
- 25 **Dreef 5** Johanneskerk en pastorie
- 26 **Dreef 6** Herenhuis
- 27 **Dreef 8** Postkantoor
- 28 **Dreef 10** 'Half' woonhuis
- 29 **Dreef 11** Herberg De Gouden Leeuw
- 30 **Dreef 13** De Drie Linden
- 31 **Dreef 17** Bakkerij Lips
- 32 **Hoek Dreef-Esserstraat**
- 33 **Haagweg**
- 34 **Esserstraat**
- 35 **Esserplein** Vredeskapel/Mariakapel
- 36 **Haagweg 389** Huize Mertesem
- 37 **Haagweg 391** Wit Gele Kruis
- 38 **Haagweg/Posthoornstraat** Kunstwerk Nil
- 39 **Haagweg 393** Smederij F.A. Miel Bachman
- 40 **Haagweg 442** Vroegere MINI garage
- 41 **Haagweg 448** De Posthoorn
- 42 **Haagweg 421** De vroegere varkensslagerij
- 43 **Haagweg 456** Huize Fantasy
- 44 **Haagweg 409** Wagenmaker
- 45 **Haagweg 429** Sigarenhandelaar
- 46 **Haagweg 470** BBA
- 47 **Haagweg 472** Bakkerij Van Disseldorp
- 48 **Haagweg 431** Voormalige Hubo
- 49 **Haagsemarkt 24 - 25** Kapper Joossen
- 50 **Haagsemarkt (-)** Poort Carrosserie De Ley
- 51 **Haagsemarkt 23** Princenpoort
- 52 **Haagsemarkt 22** Haagsche Schouw
- 53 **Haagsemarkt 29** Kruidenier Havermans
- 54 **Haagsemarkt 16** Slagerij Speek

- Start
- Woonhuis
- Openbaar
- Algemeen
- Winkel/bedrijf
- Parkeren

historisch
ommetje
princenhage

historisch ommetje princenhage

1

Historisch Ommetje Princenhage

Princenhage is een dorp in de Gemeente Breda. Sinds de 19e eeuw als zelfstandige gemeente en sinds 1943 als dorp in de Gemeente Breda. Het dorp bestond vroeger uit een viertal straten; de Dreef, de Grootestraat/Liesbosstraat, de Heilaarstraat en de Voorstraat/Bredaseweg (nu Haagweg).

Deze straten kwamen samen op het driehoekig marktpleintje dat nu de Haagsemarkt is. De eerste vermelding over Princenhage is van 1198 met de naam Hage. Later werd dit De Hage. Rond 1725 is men het dorp naar de Prins van Oranje gaan noemen (Prinsenhage) en werd Prinsen toegevoegd aan Hage. Later werd het Princenhage.

De Middeleeuwse naam voor het dorp is Mertesem, een verbastering van Meertersheim; de verblijfplaats van Sint Martinus of Sint Meerten. Naar deze heilige is ook de kerk vernoemd is. Er zijn sporen van bewoning op het grondgebied die teruggaan tot 8.000 jaar voor Christus. Een dorp rijk aan historie dus!

Princenhage ligt aan de verbindingsweg tussen Breda - Zundert en Etten Leur - Breda. Trajecten die de wereldberoemde schilder Vincent van Gogh regelmatig heeft gelopen. Het dorp is in de loop der jaren gegroeid en veranderd. Met dit ommetje nemen we jullie graag mee voor een kijkje in het verleden. En dan valt eigenlijk ook op hoe weinig er is veranderd.

Het Ommetje, vertrek en aankomtpunt

De route is een ommetje door het centrum van Princenhage en je leest over veel gebouwen hun verhalen. Het ommetje gaat via de Haagsemarkt, Liesbosstraat, Mauritsplein, Doelenstraat, Dreef, Esserstraat via de Haagweg weer terug naar de Haagsemarkt. Je kunt uiteraard de route vanaf ieder punt starten en daar weer uitkomen.

Duur van het ommetje

De wandeling duurt maximaal één uur.

Parkeren

Kom te voet of op de fiets! Parkeren kan uiteraard ook gratis op de parkeerplaatsen achter de supermarkten of in één van de omliggende straten.

De kern van Princenhage 1650, Landmeter Cornelis Dirven

Beknopte Geschiedenis Princenhage in jaartallen

1198	Oudste teruggevonden schriftelijke vermelding van Hage
1233	Oudste vermelding van de naam Mertersem
1261	Eerste vermelding van hulpkerk (van Gilze) in de Hage
1279	Oudste vermelding van Lies en in 1292 van Bagvenne
1308	Kanunniken van de Grote Kerk kopen het Liesbos-Bossche van Lies
1310	Vermelding van twee windmolens en watermolen (1321) op Vriesdonk
1317	16 febr. Hage (Merterssem) wordt zelfstandige parochie H. Martinus
1328	1 okt. Hage krijgt eigen bestuur: schout en schepenbank
1340	12 mrt. Oudst bewaarde akte van de schepenbank van Hage
1402	St. Martinuskerk brandt af. Nieuwbouw op huidige plaats kerk
1484	Stichting klooster Vredenberg (Augustinessen) op Boeimeer
1490-1551	Bouw van grote gotische kerk over bestaande Martinuskerk
1511-1518	Beschouwing zuidzijde Haagsemarkt (o.a. Het Roode Hert)
1559	Parochie St. Martinus komt onder bisdom Antwerpen (daarvoor Luik)
1573	De Geuzen vernielen kerk en vele huizen onder de Hage
1577	De troepen van Hohenlo plunderen Hage en de gehele omgeving
1578	Klooster Vredenburg in verval. Augustinessen gevlucht naar Breda

1585	Oprichting van Notariaat Hage (Mr. Henric Dirven)
1594	Eerst gekende schoolmeester op de Hage: Meester Cornelis Denissen
1603	Twee jaren heerst er in de Hage een vreselijke pestziekte
1624	Spinola belegert Breda. In Hage tien maanden Spaanse inkwartiering
1637	Prins Frederik Hendrik belegert Breda, vier maanden inkwartiering
1645	Aanleg verbindingsweg van Mastbos naar Liesbos (De Dreef)
1646	De Turfvaart, kanaal naar Rijsbergen en Zundert, wordt gegraven
1648	Oprichting van de Hervormde Gemeente in de Hage
1676	Brand eerste schuurkerk (nu Schuurkerkstraat)
1683	De Haagweg van Haagsemarkt tot stadspoort Breda wordt bestraat
1721	Grote brand in de Hage, vele huizen en schuurkerk brandden af
1730	Tussen "Hage en Rijsbergen" worden arduinstenen grenspalen geplaatst
1769	Schout Jan Lauta van Aysma schenkt pomp aan de Haagse Bevolking
1792	Bouw raadhuis voor de Martinuskerk aan de Haagsemarkt
1793	Opheffing van de aloude heerlijkheid Hage
1794	Begin van de Municipaliteit Hage- vrije verkiezing van dorpsbestuur

1814	Oprichting van de Gemeente Princenhage (in feite al 1810)
1819	Bouw van Johanneskerk aan de Dreef (nieuwe hervormde kerk)
1845	Zusters uit Etten vestigen zich in het Maria Gesticht
1855	Aanleg spoorlijn Breda-Roosendaal en 1866 Breda-Moerdijk
1871	Oprichting Harmonie Cecilia: vanaf 17 nov. 1875 "Koninklijk"
1889	Stichting en aanvang bouw van het Lucia Gesticht
1892	Oprichting Coöp. Landbouwvereniging Princenhage (Nu Boerenbond)
1904	Stichting klooster (Franse Benedictinessen) aan het Liesbos
1912	Dit klooster wordt seminarie van Priesters van het H. Hart
1928	Oprichting van nieuwe parochie H. Pastoor van Ars aan het Liesbos
1932	Oprichting parochie Maria Onbevleete Ontvangenis in Oranjeboomstraat
1936	Begin bebouwing Vriesdonk onder Boeimeer (Julianalaan)
1937	Oprichting van de nieuwe parochie H. Moeder Gods te Effen
1941	31 dec. Opheffing Gemeente Princenhage. Noord wordt Beek, Zuid Breda
1944	28 okt. Polen bevrijden Boeimeer en op 29 okt. Heuvel en Princenhage
1950-1959	Bebouwing op de Heuvel, vroeger Heuvelkwartier genoemd.

1950	Stichting parochie O.L. Vrouwe van Altijddurende Bijstand in de Heuvel
1952-1965	Bebouwing van het zuidelijk gedeelte Boeimeer en Ruitersbos
1956	Oprichting van C.C. 't Aogje met verkiezing van een eerste prins
1957	Stichting parochie H. Petrus en Paulus in Boeimeer
1969	Het oude raadhuis (gemeentehuis) wordt particulier kantoor
1971-1975	Nieuwbouw Princenhage Noord en Ambachtenwijk
1977	Bebouwing van de omgeving achter de Mastbosstraat op de Vloed
1991	Eerst uitgave van boekje Princenhage door Basis
1992	Het dorp Princenhage een halve eeuw in Breda
1996	Geheel de vroegere gemeente Princenhage geannexeerd door Breda
1997	Tweede uitgave boekje Princenhage door Basis
2023	31 augustus 2023 verjaardag Princenhage 825 jaar

2

Haagsemarkt

De Haagsemarkt vormt het middelpunt van Princenhage. Het dorp is ontstaan rondom de Sint Martinuskerk. Deze stond op een kerkakker waar wegen heen liepen.

Princenhage lag centraal en kreeg meer vorm toen er een verbreding van de weg kwam van Breda naar Bergen op Zoom. Die liep via de Haagweg, de Liesbosstraat, de Liesboslaan en de Sprundelsebaan. Waarschijnlijk is rond 1500 midden op deze weg een huis gebouwd en is een gedeelte van de weg afgesplitst als boomgaard bij het huis. Daardoor ontstonden de huidige Liesbosstraat en Doelenstraat en kreeg de Haagsemarkt zijn driehoekige vorm.

4

In 1898 werd als herinnering aan de troonsbestijging van koningin Wilhelmina een obelisk geplaatst. Tot 1930 stond deze op de Haagsemarkt. Daarna is de obelisk verplaatst naar het Mertersempark aan de Laan van Mertersem/Heuvelstraat/ St Maartenstraat en Scharenburgstraat.

Op de vogelvlucht foto uit 1926 (pagina 1) is het centrum met de omliggende straten goed te zien. Te zien is dat er achter de straten nog geen bebouwing was maar weilanden en akkers te vinden waren.

Evenementen in Princenhage

In het boekje Princenhage Dorp in Breda 1978 wordt de geschiedenis van het gehele grondgebied van Princenhage uitvoerig beschreven.

3

Ook wordt aandacht besteed aan alle organisaties en verenigingen die er waren in die tijd. Dat er toen ook al veel georganiseerd werd blijkt uit het overzicht van evenementen. Een aantal ervan bestaan nu bijna 50 jaar later nog steeds. In de loop der jaren zijn er ook nieuwe toegevoegd, denk aan Princenhage Fonkelt, de Vrijmarkt, de Avondvierdaagse, evenementen in Sociaal Cultureel Centrum De Koe, eierwerpen met Pasen, de Aogse Brunch en de Tien van 't Aogje. De Stichting Evenementen Princenhage (SEP) en C.C. 't Aogje organiseren een groot aantal evenementen.

- EVENEMENTEN.**
- Jaarlijks terugkerende evenementen :**
1. Nieuwjaarsconcert Harmonie Cecilia.
 2. Carnaval : zondagmiddag vóór aswoensdag optocht met intocht van Prins Carnaval in Princenhage.
 3. Haagse sportweek : sportfestijn medio juli, Haagse sportpark.
 4. Paardenmarkt.
 5. Kermis, iedere 1e zondag van oktober gedurende 3 dagen.
 6. Visdag in oktober-november.
 7. Intocht St. Nicolaas 2 à 3 weken voor 6 december.
 8. Muziekfeesten-Braderie begin mei.

5

4

Twee dorpspompen 1 voor de rijken en 1 voor de armen

Rond 1900 moest men het drinkwater nog uit de grond halen. Met een pomp in de eigen tuin (zoals bij de boerderijen in de omgeving) of, bij gebrek daaraan, met de pomp op de Haagsemarkt.

Daar stonden er twee. De pomp op deze afbeelding heette in de volksmond 'de armenpomp'.

Was er in 1900 zo'n strikte scheiding tussen arm en rijk? Het lijkt erop. De mooie arduinstenen pomp die nu nog steeds op de Haagsemarkt staat was dus blijkbaar voor de rijken. Deze dorpspomp is geschonken door Schout Jan Lauta van Aysma, ter nagedachtenis aan zijn dochter Anna.

Verder op de markt, richting Haagsemarkt 8 stond vroeger de 'arme pomp'. Die was voor iedereen.

6

Haagsemarkt 1 Voormalig raadhuis

Het raadhuis, de Sint Martinuskerk én de omliggende gebouwen vormen een harmonieus beeld van de Haagsemarkt.

Door de bouw van het raadhuis ontstond ook het straatje aan de rechterzijde richting de kerk, het kerkhof, de pastorie en de Doelen. Vroeg was hier ook nog een prachtig klooster te vinden. Deze is helaas gesloopt.

Uit de gedenksteen blijkt dat het raadhuis in 1792 werd gebouwd. Het heeft een classicistische gevel, opgetrokken uit baksteen. De plinten, de basementen en kapitelen zijn van bergsteen, net als de dubbele trap aan de voorzijde. De trap gevuld met mensen staat veelvuldig op foto's, bij trouwerijen die voltrokken werden, bij de intocht van Sinterklaas met zijn pieten en ook bij de bekendmaking van prins carnaval.

In 1925 werd het raadhuis van binnen gedeeltelijk en in 1971 geheel verbouwd tot kantoorpand. Het interieur van het pand is nu modern. Aan de linkerkant van het gebouw zijn twee bijzondere stenen te vinden, de NAP steen en de eerste steen. Deze is gelegd door Christiaan Pels Rijcken in 1792.

NAP steen

Het NAP is het geNormaliseerde Amsterdams Peil (AP). Dit AP was het Stadtspeyl dat in 1684 werd vastgelegd. Het was het gemiddelde vloedniveau van het IJ in Amsterdam tussen september 1683 en september 1684, en dus een hoogwaterniveau. Dit peil werd vastgesteld op 'negen voet en vyf duym' (= 2,67689 meter) beneden de Zee Dyks Hooghte. Het peil werd aangegeven door middel van een groef in een merksteen.

7

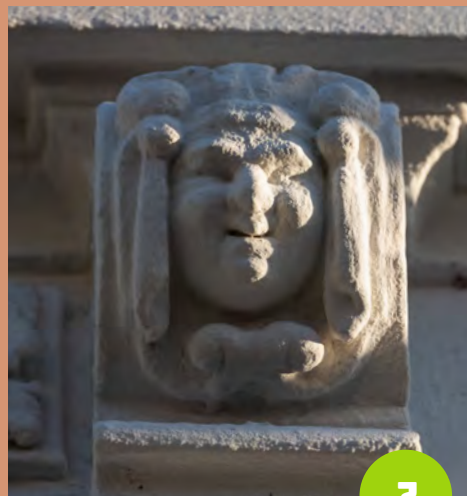

6

Maria tegeltjes op de gevels

Maria tegeltjes komen veel voor op de gebouwen in Princenhage en in andere katholieke delen van Nederland.

De tegeltjes werden in de voorgevel gemetseld. Soms zijn ze voorzien van de tekst 'Altijddurende Bijstand'. In tijden van nood, zoals natuurrampen of oorlog, achtte men het verstandig zo'n tegeltje aan het huis te bevestigen als bescherming tegen alle onheil.

7

Raamdorpelkopjes/ gevelkopjes op de Haagsemarkt

Op verschillende gevels in Princenhage zijn kopjes te vinden uit de 19^e eeuw.

Kijk maar eens omhoog, onder andere bij het pand van **Gusto di Pol**, maar ook bij enkele woonhuizen. Had je deze al eerder gezien?

8

Princenhage, St. Martinuskerk

2

8

Haagsemarkt 2

De geschiedenis van de Sint Martinuskerk gaat tot de 13e eeuw terug, toen het nog een dochterkerk was van de kerk in Gilze.

Over de eerste eeuwen van het bestaan is vrijwel niets bekend. Wél weten we dat het oudste kerkgebouw in 1402 afbrandde. Kort daarna werd tot herbouw overgegaan. Men beperkte zich tot een een-beukig schip van 24 meter lengte. Pas op het eind van de 15e eeuw werd een koor met dwarspand eraan gebouwd. Rond 1499 was het klaar.

Veel later werd het schip verhoogd en met twee zijbeuken vergroot. Aan elk van de 2 zijbeuken werden 6 puntgeveltjes toegevoegd. Een en ander was in 1550 voltooid. Vanaf die tijd is ondanks de brand in 1873 weinig aan de stijl en omvang van het gebouw veranderd. De 63 meter hoge toren is diverse malen gewijzigd. De huidige slanke spits met 4 hoektorentjes werd na de brand van 1873 geplaatst. De onderkant van de toren dateert nog uit de 15e eeuw.

In 1873 werd de kerk getroffen door blikseminslag en brandde deels af. Het ontwerp van de herstelwerkzaamheden werd gemaakt door architect P.H.J. Cuypers. Zijn leerling J.J. Langelaar had de leiding

bij de uitvoering. Architect Cuypers staat bekend om zijn restauraties in neogotische stijl. Hij is ook de architect van het Centraal Station in Amsterdam. Op 6 november 1921 is tijdens een verschrikkelijke storm de spits van de kerktoren af gewaaid en neergestort naast de kerk. Ook in de kerk was grote schade toen.

Als je de kerk binnen loopt vallen de prachtige kleurrijke glas in lood ramen direct op. In 1925 is de toenmalige pastoor Bouman gestart met het plaatsen van de ramen.

Op een van de raampjes is een tafereel afgebeeld van Vincent van Gogh met een tekenmap onder zijn arm. Wat ook nog bijzonder is, is dat Vincent van Gogh in de brieven aan zijn broer Theo sprak over hoe mooi de kerk was.

Op bijzondere momenten is het mogelijk de toren van de Sint Martinuskerk te beklimmen en Princenhage vanuit vogelvlucht te bekijken.

9

5

9

Haagsemarkt 5 Van pastoorswoning naar Eet- en Bierlokaal Aogse Markt

Oorspronkelijk was dit de woning van de pastoor van de Sint Martinuskerk. Omdat er steeds meer kapelaans kwamen, verhuisden zij naar Haagsemarkt 6.

Haagsemarkt 5 was tot 1974 de woning en winkel van de kosterij van de kerk. Daarna is het een winkel met postkantoor geworden en na enkele jaren een woonhuis. Vroeger had het pand maar één bouwlaag. Later werd een tweede bouwlaag toegevoegd en werd de gevel glad gestuukt.

Nu zit **Eet- en Bierlokaal Aogse Markt** er, waar je heerlijk kunt eten en van een biertje kunt genieten.

In 2017 heeft kunstschilder Frans van Veen een 50 vierkante meter grote schildering in het kader van de Blind Wall Galary aangebracht tegen de zijgevel van het pand.

6

10

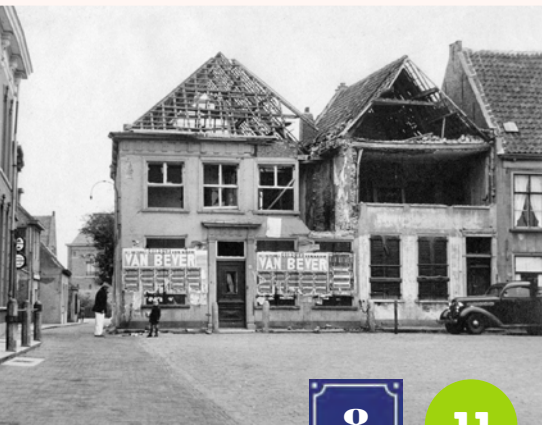
Haagsemarkt 6-6a Brouwerij, woning en pastorie

Dit pand werd in 1683 voor het eerst vermeld onder de naam Prins van Oranje.

Vanaf 1697 tot 1840 heeft in het pand een brouwerij gezeten, de grootste in het dorp, genaamd Prins van Oranje. Daarna werd het pand in drie delen gesplitst voor bewoning. De brouwerij achter het huis werd afgebroken. In 1870 werd een deel van het pand verkocht aan het kerkbestuur en deed het tot 1968 dienst als Rooms Katholieke pastorie. In 1906 kocht het kerkbestuur het laatste deel dat ook dienst ging doen als pastorie. Later werden de panden samengevoegd tot Rabobank.

Nu kun je er bij **ZEZ MODE** mooie kleding kopen en ernaast zit een kantoor.

8

11

8

12

Haagsemarkt 8 (9) 10: het verdwenen pand

Tot 1620 stond hier Het Huis der vier Heemskinderen.

Daarna heeft hier het monumentale herenhuis De Hutte van Graeff Willem gestaan. Restanten van dit herenhuis bevinden zich nog onder de huidige bebouwing.

In 1620 waren er drie kavels met de huisnummers 8, 9 en 10. De panden op nummer 8 en 9 werden in de Tweede Wereldoorlog verwoest. Er kwam één pand voor terug met huisnummer 8.

De heldendaden van de Vier Heemskinderen, uithangbord van de sage op Haagdijk 20 van kunstenaars Klaartje Scheer

12

Haagsemarkt 8 voormalig postkantoor, de kluis is gebleven

De Haagsemarkt 8 werd in 1951 verbouwd door de Dienst Gebouwen der PTT en werd postkantoor.

Nu zit slijterij **La Barrique** er. In het pand bevindt zich nog steeds de kluis die de PTT destijds in het postkantoor plaatste.

Boven de ingang is op de sluitsteen het gevleugelde paard Pegasus gebeeldhouwd, een figuur uit de Griekse mythologie. Had jij deze herkend?

1878

13

Blubberig Slikstraatje werd Doelenstraatje

De Doelenstraat werd destijds het Slikstraatje genoemd. Het was een onverhard steegje, dat bij regen regelmatig in een blubberzooi veranderde.

In 1878 werd het Slikstraatje een verharde weg, zodat de bewoners niet langer hoefden te klagen over de modder. Door het samenvoegen van de twee panden op nummer 8 en 9 werd de doorgang van dit straatje breder.

1709

10

14

Haagsemarkt 10 Prins Cardinaal en nu Kaatje Jans

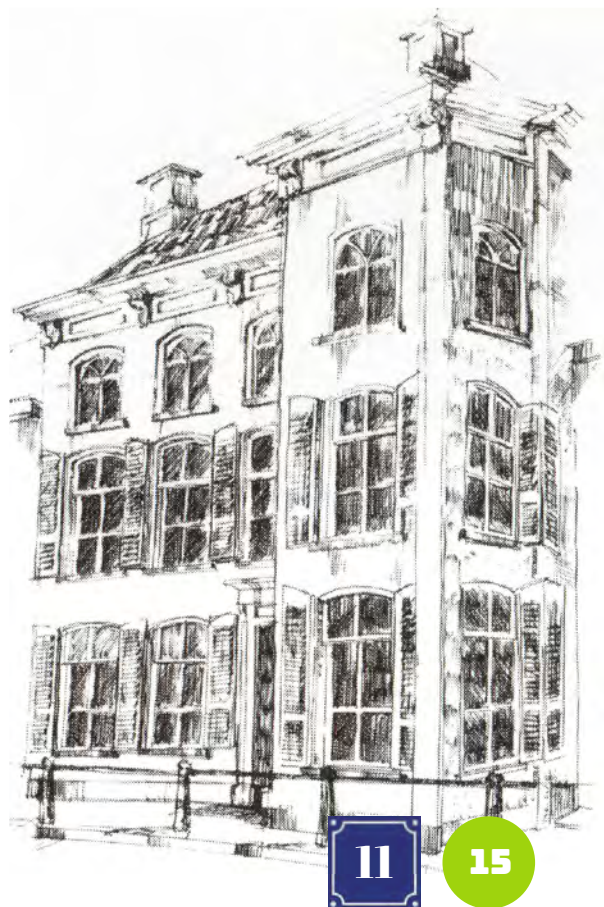
Dit huis dateert van 1709 en werd Prins Cardinaal genoemd.

De ingang van het woonhuis ligt aan de Liesbosstraat. Bovenaan de gevel is in de muurankers de bouwdatum 1709 te zien.

In 1873 bewoonde de oom van de schilder Vincent van Gogh (oom Cent) een tijdje de bovenverdieping. Hij logeerde hier toen zijn eigen huis (Huize Mertersem aan de Haagweg) werd verbouwd.

Vanaf begin 19e eeuw heeft het pand beneden een winkel gehad. Eerst zat er een vleeshouwerij in, later een Fruitbazaar, gevolgd door Bakker Snels en herenmodezaak Brands. Nu vind je er **delicatessenwinkel Kaatje Jans**.

13

11

15

Haagsemarkt 11 Het Schoutshuis

Eén van de indrukwekkendste panden aan de Haagsemarkt is nummer 11, Het Schoutshuis.

Het pand werd gebouwd in opdracht van de laatste schout van de Heerlijkheid Princenhage: Jan Adriaan Rijcken (1771 -1794). Hij liet het huis voor 4.800 gulden bouwen door de dorpsstimmerman Anthony Grootens.

Aan de linkerkant van het pand lag een koetshuis. Dit werd in 1922 vervangen door een winkel met woonhuis.

In 1975 werd het pand opgedeeld in twee aparte woonhuizen. Het interieur van het linkerdeel werd verbouwd. Het rechtergedeelte werd in 1992 volledig gerestaureerd. Vanwege de monumentale status moest alles behouden blijven. Door de opdeling kreeg het linker gedeelte een nieuwe ingang. De oorspronkelijke indeling met een midden gang met zijvertrekken en ingebouwd trappenhuis is herkenbaar. In het rechtergedeelte kwam later lunchroom Tante Betsie en links vestigde zich een kantoor, 'Robinson Cruises'. Inmiddels is Tante Betsie naar de St. Janstraat in het centrum verhuisd. Binnenkort worden de gesplitste panden weer samengevoegd tot één woonhuis.

12

16

Haagsemarkt 12 De Cleijne Swaen-Huis de Swaen nu HEMA

In de 16e eeuw bestond dit gebouw uit drie aparte woningen. In 1597 werd het pand in twee gedeelten gesplitst. Het rechterdeel werd De Cleijne Swaen genoemd. Van de 17e tot in de 19e eeuw was Huis de Swaen een herberg. In 1830 werden de panden weer samengevoegd tot één woonhuis.

Tot 1952 bleef het 1 groot woonhuis waarna het verbouwd werd tot kledingwinkel Nouwens en nu is de **HEMA** er gevestigd. Op de bovenverdieping bevinden zich appartementen.

Haagsemarkt 33 Bakker Pol

In 1921 verhuisde bakker Cees van den Bogaert naar Princenhage om daar op de Haagsemarkt een eigen bakkerij te beginnen.

Toen zijn zoon Pol als dertienjarige liet weten, dat hij ook bakker wilde worden zei vader Cees dat hij de volgende morgen om 6 uur in de bakkerij moest zijn. Vanaf dat moment was Pol iedere dag op zijn post. Hij stookte de takkenbosoven op en leerde alle facetten van het vak van zijn vader. Later nam Pol samen met zijn vrouw Truus de bakkerij over. Zij moderniseerden de zaak zowel in de bakkerij als de winkel. Er kwam een gasegestookte oven, die later werd vervangen door een modernere versie. Ook de winkel kreeg meerdere keren een nieuwe uitstraling volgens de trend van dat moment.

Kees van de Bogaert, de derde generatie, deed zijn intrede in de bakkerij na het behalen van zijn diploma brood- en banketbakker in 1961. Hij werkte samen met zijn vader Pol in de bakkerij. Ook na het overnemen van de zaak door Kees in 1968 bleef Pol nog ruim 20 jaar actief. Kees ging door met vernieuwen. Als

een van de eerste bakkers in de omgeving ging hij over op meel in silo's. De benodigde hoeveelheden werden automatisch gewogen en met een zuigsysteem naar de bakkerij overgebracht. Kees leerde zijn vrouw Corry dicht bij huis kennen, want Corry stond vanaf 1965 in de winkel. Zij zou daar haar 40 dienstjaren volmaken.

Paul, de zoon van Kees, ging na het behalen van zijn diploma's zijn blik bij andere bakkerijen verruimen. Toen hij in 1995 "thuis" kwam werken deed de vierde generatie zijn intrede. Kees en Paul hebben ervoor gekozen om de overgang geleidelijk te laten gebeuren. Vanaf 2000 deed Kees ieder jaar een stapje terug en Paul er eentje bovenop. De vrouw van Paul, Talita, bleef voorlopig werkzaam in de marketing, maar vervulde steeds meer taken achter de schermen en in de winkel. Vanaf nu heeft zij de leiding in de winkel en is de organisatie van de bakkerij en de leiding over de bakkers in handen van Paul.

Paul en Talita zijn op dezelfde voet verdergegaan als hun voorgangers.

Bron: Historie | Bakkerij Pol van den Bogaert Breda (bakkervandenbogaert.nl)

33

17

34

18

Haagsemarkt 34 Herberg Het Roode Hert

Al in 1510 zou er op deze plaats een herberg hebben gestaan. Honderd jaar later woedt er een brand in het dorp en ook de herberg gaat helaas verloren. Al snel werd deze herbouwd.

In de loop der eeuwen werd het pand regelmatig aangepast vanwege de verschillende functies die het heeft gehad. Er heeft een brouwerij en een grutterij in gezeten. In de grutterij werd boekweit gemalen. Later was een grutterij meer een kruidenierswinkel. Grootgrutters zijn de tegenwoordige supermarkten.

In 1810 werd Het Roode Hert een hotel. Rond de eeuwwisseling ontving Het Roode Hert vooral reizigers van de Zuid Nederlandsche Stoomtramweg Maatschappij (ZNSM). Dat was van 1889 tot 1934 hét openbaarvervoerbedrijf in het midden en westen van Noord-Brabant. Tot ongenoegen van het Roode Hert ontving

het concurrerende café Hof van Holland aan de overkant echter ook reizigers voor ZNSM. Zowel Het Roode Hert als het Hof van Holland had op zijn gevel Halte der Stoomtram staan. Tegenwoordig is het Roode Hert een bruin café met een gezellig terras ervoor en boven wonen studenten.

Tram op de Dreef in Princenhage

19

Mauritspleintje Verzamelplek voor uitgebroken vee

Het driehoekige middenstuk werd in de volksmond het Mauritspleintje genoemd (ter hoogte van Liesbosstraat 23).

Hier werd het in de omstreken uitgebroken vee naartoe gebracht, waarna de eigenaar het tegen betaling kon ophalen.

20

4

Liesbosstraat 4 Stroopbrokjes van Lia Nooijens

Eerst zat hier bakkerij Nooijens. Later werd dat Tabakzaak Nooijens.

Lia Nooijens stond bekend om haar **zelfgemaakte ouderwetse stroopbrokjes**, die ze voor haar klanten maakte. De familie heeft deze traditie 70 jaar volgehouden. De oom van Jan Nooijens, ome Bijl, begon er direct na de oorlog mee. Er was toen vrijwel niets te verkrijgen. Ome Bijl was kok en wist toch de stroopbrokjes te maken. Zo is het begonnen en is het recept van generatie op generatie overgegaan.

De stroopbrokjes van mevrouw Nooijens

Even terug in de tijd en nostalgie proeven, het originele en geheime recept van de stroopbrokjes van mevrouw Nooijens.

- 1 kilo suiker
- Een beetje water
- 100 gram Blue Band
- 2 eetlepels keukenstroop

Dit alles samenvoegen en laten smelten in een pannetje op laag vuur. En daarna hard laten worden en breken.

1648

21

8

Liesbosstraat 8 Schuurkerk

In dit pand zat de Boerenleenbank, de latere Rabobank. Achter dit pand stond de Schuurkerk (tot 1803).

Een schuurkerk, ook wel schuilkerk genoemd, was een gebouw dat er van buiten uitzag als een schuur en dienstdeed als een kerk. De katholieken mochten in de 18^e eeuw van de protestanten hun geloof niet meer in het openbaar uitdragen, waardoor er alternatieven zoals de schuurkerk bedacht werden.

De Schuurkerkstraat is in 1972 genoemd naar de schuurkerk die tot 1803 op deze plaats stond. De Schuurkerksteeg, achter de Schuurkerkstraat, kreeg zijn naam pas in 2011 nadat hulpdiensten meerdere malen deze straat niet konden vinden. Een straatnaam bleek wel zo handig.

Het laatste restant van de schuurkerk, de voormalige sacristie, in de tuin achter de voormalige Boerenleenbank in de Liesbosstraat.

De schuurkerk brandde af in 1676. De tweede schuurkerk, die op dezelfde plaats werd opgericht, brandde af in 1721. In de tuin van Liesbosstraat 8 staat een stuk muur dat mogelijk een onderdeel is geweest van deze kerk.

De katholieken in Princenhage kregen de Sint Martinuskerk in 1800 terug. De schuurkerk werd afgebroken. De huidige Pastoor van Spaandonkstraat heette van 1734 tot 1748 de Kerkstraat. De Kerkstraat was dus niet wat de naam doet vermoeden een straat langs de huidige Sint Martinuskerk. In de 19^e eeuw was de naam Kerkstraat nog steeds in gebruik. In 1907 kreeg de straat de naam Heilaarstraat en in 1972 de huidige naam, de Pastoor van Spaandonkstraat. In de volksmond bleef de straat echter nog lang de Kerkstraat heten. Totdat in de jaren 70 de huizen en alle verdere bebouwing van de Haagsemarkt tot aan de kruising met Ettensebaan werden gesloopt.

22

25

Liesbosstraat 25 Het Rode Winkeltje

Heel veel mensen uit Princenhage kennen het nog: het Rode Winkeltje. Het was een echte buurtwinkel, met een rode deur en rode schappen.

Je kon er voor verschillende levensmiddelen terecht. En op woensdagmiddag, vaste prik, kwamen de kinderen na schooltijd van hun zakcentjes snoep kopen. Rond 2003 sloot eigenaar Frans van Nunen de rode deur van zijn winkel definitief. Als je nu naar binnen gluurt, zie je dat aan het interieur en de etalage niets is veranderd.

De rode koffiemolen, de witte weegschaal, de sierlijke kassa, het houten ladekastje, de snoepvitrine (nu leeg) en het toonbankje - alles staat nog op zijn vaste plek.

Daarnaast staat een pop met om de hals het bordje 'Ben even weg'. Wanneer hij even weg was, was hij bij zijn duiven. Frans was een fanatieke duivenmelker.

Bron: Princenhage.net

1646

23

Dreef Van zandweggetje naar een straat met winkels, werkplaatsen en woningen

In 1646 liet Prins Willem II, baron van Breda, een nieuwe dreef aanleggen van het Mastbos naar het Liesbos. Een dreef is ook wel een weg waarlangs men een kudde vee dreef van het dorp naar het open veld.

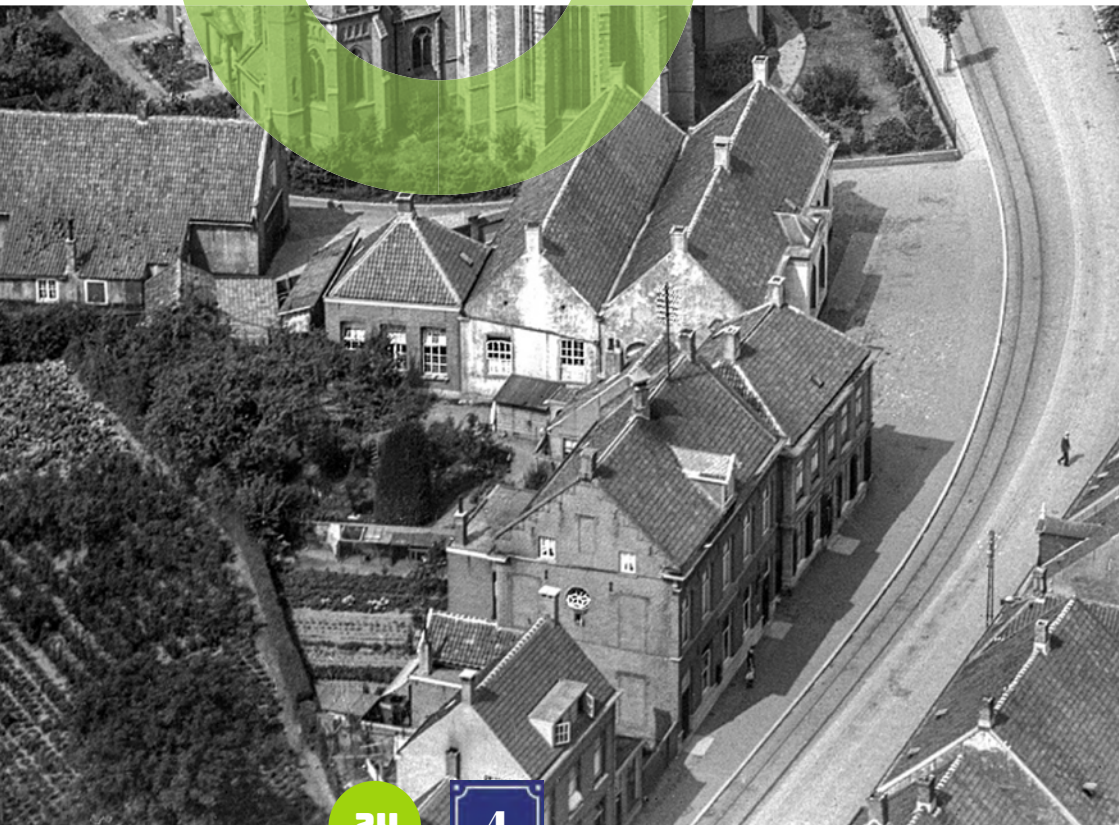
De nieuwe dreef liep via de huidige Dr. Batenburglaan, Mastbosstraat, Dreef en Liesboslaan. Voor het stuk van het Mastbos tot aan de huidige Mastbosstraat was het een reconstructie van wat er al was. De huidige Dreef is toen als nieuwe verbindingsweg aangelegd. Willem II beleefde weinig plezier aan zijn dreef, want hij overleed in 1650. Zijn opvolger Willem III (1650-1702), vanaf 1688 tevens koning van Groot-Brittannië, moet de Dreef vaak gebruikt hebben. Hij verbleef geregeld in Breda en was een fervent jachtliefhebber.

Aan het begin van de 20^e eeuw was de Dreef aan beide zijden nog beplant met bomen. De tram van de Zuid Nederlandsche Stoomtramweg-Maatschappij (ZNSM) reed erlangs naar Wernhout aan de grens met België.

Op en rond de Dreef was veel bedrijvigheid. Voor de boodschappen kon je terecht bij slagers, bakkers, een slijterij, een kruidenier (de VéGé, Verkoop Gemeenschap, opgericht door Albada Jelgersma), een drogisterij, een vishandel en -rokerij. Geen tijd om te koken? Een cafetaria was er ook in die tijd. Voor je huis kon je terecht bij een verhandel, een winkel in huishoudelijke artikelen en een keukenzaak. Je fiets bracht je naar de fietsenmaker en voor je ontspanning kon je naar het café of de sauna. Schoenen liet je - veel vaker dan nu helaas gedaan wordt - repareren bij de schoenmaker. Je huis hield je warm met de steenkool van de kolenboer. Er werd werk verzet bij een horlogemaker, architect, een transport- en busbedrijf, de zadelmaker, een melkfabriek en een drukkerij. Dat was allemaal kleinschalig en je kocht spullen dicht in de buurt waar het geproduceerd werd.

Daarnaast was er in de Dreef een postkantoor (1880), later was het een tuinbouwschool en daarna een gemeenschapshuis. En er stond de St. Jozef school.

De Dreef is nu een straat met vooral woningen. Maar als je goed kijkt naar de geveltsjes is nog te zien dat het vroeger anders was. Misschien herken je nog wel een paar oude winkelgevels.

24

4

Dreef 4 Locatie voormalige basisschool St. Joseph

Hier stond basisschool St. Joseph. Jongens en meisjes gingen in die tijd nog naar aparte scholen.

Het was een prachtig gebouw dat helaas niet meer herkenbaar is aan de buitenkant. De plek en de vorm zijn nog wel te herkennen. Onder het kantoorgebouw dat er nu staat, zijn mogelijk nog restanten van het schoolgebouw te vinden. Voordat het de St. Josephschool was, was het een openbare lagere school die de D'oude Kasten werd genoemd.

1819

25

5

Dreef 5 Johanneskerk en pastorie

De Johanneskerk van de protestantse gemeenschap is een gebouw uit 1819. Deze kerk is in Neoclassicistische stijl ontworpen door waterstaatsingenieur Nicolaas Plomp.

De kerk en de in de 19e eeuw gebouwde pastoriëwoning ernaast, zijn sinds 1966 een Rijksmonument. Het pand is in uitstekende staat van onderhoud.

Een gebouw krijgt niet zomaar een monumentale status. Rijksmonumenten vormen een afspiegeling van wat we met

elkaar, deskundigen en burgers, belangrijk vinden om te behouden voor de toekomst. Vóór aanwijzing tot monument, wordt advies gevraagd aan burgemeester en wethouders.

1863

26 6

1890

27 8

28 10

Dreef 6 Herenhuis in Griekse en Romeinse stijl

Dit herenhuis in Griekse en Romeinse stijl uit 1863 werd gebouwd voor de heer A. Bevers.

Hiervoor stonden hier twee huizen. Bij de bouw in 1863 is een gedeelte van de fundering van deze huizen hergebruikt. Vroeger woonde meester Joling hier. Hij was de bovenmeester van de Sint Josephschool in Princenhage. Later was Dreef 6 ook pastorie.

Dreef 8 Postkantoor, lagere land- en tuinbouwschool, gemeenschapshuis, studentenhuis

Dit was vroeger het postkantoor van Princenhage. Het pand werd rond 1890 gebouwd.

Het ontwerp moest passen in de kern van Princenhage; eenvoudig maar indrukwekkend zoals toen voor een openbaar gebouw gebruikelijk was. Later werd het de lagere land- en tuinbouwschool. Daarna werd het een gemeenschapshuis voor Princenhage.

Nu is het een studentenhuis waar alleen studenten van de kunstacademie AKV | St. Joost mogen wonen.

Dreef 10 'Half' woonhuis voetballegende Cees Rijvers

Dit pand heeft een vreemde vorm. Kijk maar eens naar boven. De vorm is ontstaan door een explosie in de Tweede Wereldoorlog.

De bekende voetballegende Cees Rijvers, geboren in 1928, heeft hier gewoond. Als kind voetbalde hij bij voetbalvereniging Groen-Wit. In 1944, op 17-jarige leeftijd, debuteerde hij in het 1e van NAC en scoorde meteen het enige doelpunt van die wedstrijd.

Hij speelde zes seizoenen als linksbinnen bij NAC. Rijvers verwierf veel faam en bereikte al snel de status van international. Hij was de eerste Nederlandse voetballer die professional werd en bij St Etienne in Frankrijk ging spelen. In 1963 sloot Rijvers bij NAC zijn actieve loopbaan af. Hij speelde 33 wedstrijden voor het Nederlands voetbalelftal.

29

11

Dreef 11 Herberg De Gouden Leeuw

Heel veel plaatsen in Nederland hebben een gebouw dat De Gouden Leeuw heet.

Zo ook in Princenhage. Kijk maar eens omhoog naar de sierlijke letters met de tekst **De Gouden Leeuw**. De Gouden Leeuw was heel vroeger een herberg en later een groot familiehuus. Nu is het een woonhuis.

De Gouden Leeuw in het Frans Au Lion d'Or: een verbastering voor Aux lits on dort. Hier slaapt men op bedden. Heel bijzonder in vroegere tijd.

1901

30

13

Dreef 13 De Drie Linden

De Drie Linden is in 1901 als winkelpand gebouwd.

Hierin hebben o.a. een slijterij, groentezaak en bakker gezeten. Nu is er **kantoor Boemaars** gevestigd.

Hier staan nog steeds de pionnen van arduinstein voor het pand. De pionnen werden in die tijd geplaatst om het privéterrein af te bakenen.

Dreef 17 Ruim 150 jaar een bakkerij

Op 1 juli 1864 vestigde bakker Johannes de Wit zich op het toenmalige adres Dorp 249, nu Dreef 17 in Princenhage.

Hij was de zoon van een schoenmaker, maar koos samen met zijn broer voor het bakkersvak. De Wit kon niet lang genieten van zijn nieuwverworven bedrijf, want hij stierf in 1866, kinderloos en slechts 37 jaar oud. De bakkerij werd overgenomen door De Wits knecht, Jacobus Nooijens. Zijn geboorteplaats Leur verruilde hij voor de Dreef. Uit zijn huwelijk werden vijf kinderen geboren. Zijn oudste twee zoons, Johannes en Adrianus, namen het bakkersberoep van hun vader over. Johannes begon zijn eigen bakkerij aan de Liesboschstraat en Adrianus nam in 1903 het bedrijf aan de Dreef over. Een broer van hen ging het slagersvak in. De oudste zus, Geertruida, trouwde met de toenmalige logementhouder van Het Roode Hert, Thieu Lips.

Zoon Adrianus Nooijens kreeg 3 dochters. Twee van de drie, Greet en Marie, hadden een sigaren- en sigarettenwinkel aan de Dreef nummer 1. Er was echter geen opvolger voor de bakkerij. Gelukkig was neef Jac Lips bereid om de overstap van het Roode Hert naar de bakkerij van zijn oom te maken. In 1927 komt de bakkerij zo voor het eerst op naam van de familie Lips te staan. Jac Lips trouwde met Naantje Naalden, en uit hun huwelijk werden 8 kinderen geboren. Hun zoon Piet nam het bedrijf in 1971 definitief van zijn vader over. Eerst samen met zijn vrouw Corry, en later ook met zoons Pieter en Marco bestierde hij de bakkerij. In 2001 kwam de bakkerij volledig in handen van de huidige generatie Lips. In anderhalve eeuw tijd is er uiteraard veel veranderd.

Eén ding is hetzelfde gebleven: voor een goed brood, lekker gebak en het lekkerste worstenbroodje van Brabant moet je bij **Bakkerij Lips** aan de Dreef nummer 17 zijn.

31

17

1864

32

Hoek Dreef - Esserstraat Sporen uit de 8e eeuw

In zuidelijke richting liggen 2 plekken waar de oudste archeologische sporen van Princenhage zijn gevonden; links op het Hof ter Dreef en rechts op de hoek van de Dreef/Doelen en het daar achter liggende terrein van de oude tramremise.

Er werden sporen gevonden uit de 8^e eeuw! Op de plek van de oude Tramremise staan nu prachtige woningen rondom de Burgemeester Luysterburghstraat.

Princenhage had in de 8^e eeuw nog geen dorpskern. Het bestond voornamelijk uit weilanden en akkers met boerderijen.

Pas 500 jaar later ontwikkelt de dorpskern zich. Vooral met ambachten om in de behoeften van de mensen te voorzien, zoals een zadelmaker, een touwslager, een pannendekker, een koperslager, een smederij, wagenmakers en ook een café. Bij de veel latere woningbouwuitbreidingen zijn straten naar deze ambachten vernoemd.

33

Haagweg Verbindingsweg tussen Breda en Antwerpen

De Haagweg is een oude en lange straat dwars door Breda.

Hij loopt vanuit de binnenstad naar Princenhage tot op de Haagsemarkt en verder door naar Antwerpen. Langs deze verbindingsweg staan zeer mooie huizen.

Halverwege richting het centrum kruist de Haagweg de Tuinzigtlaan. Aan het eind kruist hij de Tramsingel en gaat daar over in de Nieuwe Haagdijk en verderop in de Haagdijk.

Esserstraat Voorheen het Laantje en de Emmastraat

De Esserstraat staat al aangegeven op de kaarten van het Hollands kadaster uit 1809. Op het minuutplan van het kadaster van 1824 is het zuidelijke gedeelte nog een voetpad.

Aangenomen wordt dat de straat en het voetpad, die toen nog geen namen hadden, samen met de huidige Mastbosstraat Princenhage met het Buurtschap het Hout verbond.

In 1907 werden aan de straat en het voetpad een paar huizen gebouwd, die tot aan de Dreef doorgenummerd werden. Uit het register van de Vincentiusvereniging van Princenhage van 1907 blijkt dat de straat, het pad en deze huizen, het Laantje worden genoemd.

De aanduiding Laantje van Mevrouw Van Gogh is een verzinsel uit veel latere tijd.

Op de hoek van de Haagweg en, de dan nog als het Laantje aangeduide Esserstraat, staat Huize Mertesem, in 1870 gekocht door Vincent van Gogh, de oom van naamgenoot en schilder Vincent van Gogh. Vanaf 1913 woonde notaris J.C.L. Esser in het huis. Daardoor noemden de Princenhagenaren het Laantje al gauw de Esserstraat. In 1929 kreeg het Laantje officieel de naam Emmastraat.

Een jaar later werd de straat alsnog de Esserstraat genoemd, zoals de straat altijd al door de Princenhagenaren werd genoemd.

34

1809

35

Esserplein Vredeskapel/Mariakapel

Op het plein waar de Haagweg, de Laan van Mertersem en de Esserstraat samen komen, werd in 1949 de Mariakapel/Vredeskapel opgericht.

Op 29 oktober 1944 werd namelijk Princenhage bevrijd. Om dit ook in de toekomst te gedenken ontstond het initiatief om aan het Esserplein een Vredeskapel te bouwen.

36

389

Haagweg 389 Huize Mertersem, woonhuis van Vincent van Goghs oom (Oom Cent)

In Huize Mertersem woonde de kunsthandelaar Vincent van Gogh, de rijke oom van zijn naamgenoot Vincent van Gogh.

Hij werd 'Oom Cent' genoemd. Oom Cent had een omvangrijke collectie schilderijen. Die zal op de jonge Vincent en zijn broer Theo zeker indruk hebben gemaakt. Oom Cent was kunsthandelaar en -verzamelaar. Sinds 1840 had hij een eigen winkel met teken- en schildersbenodigdheden in de Spuistraat 55 in Den Haag. In de loop van de tijd handelde hij steeds meer in eigentijdse Hollandse en Franse schilderkunst. Sinds 1846 deed hij zaken met Adolphe Goupil, die in 1829 zijn kunsthandel Goupil & Cie oprichtte.

In 1858 verhuisde oom Cent naar Parijs en woonde daar boven de Parijse hoofdvestiging van kunsthandel Goupil. Oom Cent werd gevraagd om venoot van de firma te worden en trad uiteindelijk in 1861 toe.

Oom Cent bemiddelde bij de aanstellingen van Vincent en Theo bij de kunsthandel Goupil & Cie. Goupil. Het was een van de bekendste kunst- en prentenhandelshuizen van Europa. Het hoofdkantoor was in Parijs en daarnaast waren vestigingen in Londen, Brussel, Den Haag, Berlijn en New York. Toen Vincent besloot om kunstenaar te worden, gaf zijn oom hem zijn eerste aquareldoos cadeau.

Vroeger stond Huize Mertersem aan beide zijden vrij met rondom een grote tuin. Oom Cent legde deze tuin aan. Een restant kun je zien aan de overkant van de Esserstraat.

De voordeur die nu aan zijkant zit, zat eerst aan de straat, op de plek van het middelste raam. Als je goed kijkt zie je het aan de natuurstenen bij het raam. Huize Mertersem heeft een markante ligging in het dorpsbeeld aan het Esserpleintje.

Druk op de paal en luister naar de informatie. De paal staat op de stoep bij de rechterhoek van het gebouw.

Haagweg 391 Wit Gele Kruis voor inenting en het wegen van alle Princenhaagse kinderen

Op de plek van het appartementengebouw (gebouwd in de jaren 90) stond eerst een ander gebouw waar vroeger het Wit Gele Kruis was te vinden (tegenwoordig heet dat het consultatiebureau).

Hier werden alle Princenhaagse kinderen ingeënt en gewogen. Ooit heeft bloemenwinkel Violen er een vestiging gehad. Deze zit nu aan de overzijde van de Haagweg.

Zuster A.M.J. Berings in 1926
Interieur Wit Gele Kruis in Geffen

37

391

38

Haagweg ter hoogte van Posthoornstraat Kunstwerk Nil

Aan de Haagweg op de hoek met de Posthoornstraat staat in het plantsoen het beeldje Nil op 't Zottenhofke.

Nil is niet hoger dan 48 cm en staat op een sokkel. De ontwikkeling van het plantsoen en Nil begon in 1978. De Raad van Wijze Mannen van C.C. 't Aogje had de handen uit de mouwen gestoken. Op hun initiatief kreeg het plantsoen een nieuwe invulling.

En bovenal, de mensen met uitzonderlijke diensten voor het Princenhaagse Carnaval kregen een plaquette. Het Zottenhofke was een feit. Het markeerde gelijk de zeventien jaar Knillisium van 1956 tot 1978.

Nog eens 13 jaar later was het tijd voor een heus standbeeld: Nil. Op 2 februari werd het onthuld door Prins Joostinus en De Wijze Mannen. Ton Govers voerde het monument uit: een stenen voetstuk in de vorm van een pomp, met daarop een lantaarnpaal en 2 feestvarkens genaamd Nil en Drieske. Karthaus, één van de leden van de Raad van Wijze Mannen van C.C. 't Aogje, ontwierp Nil als verlaafde geschenk van diezelfde raad aan carnaval vierend Princenhage.

Nil is nog steeds dé plek waar in Princenhage tijdens carnaval de eerste en laatste druppel worden gevonden en opgeborgen. C.C. 't Aogje en de Dorpsraad Princenhage wilden meer aandacht voor Nil. In 2021 gaven zij ruimtelijk ontwerper Merel van der Linden de opdracht om daar iets voor te ontwerpen. Zij zette Nil in de kleuren van Princenhage.

Haagweg 393 Smederij F.A. Miel Bachman en vroedvrouw Brouwers

Hier zat Smederij Bachman met voorin de winkel en achterin in de smederij.

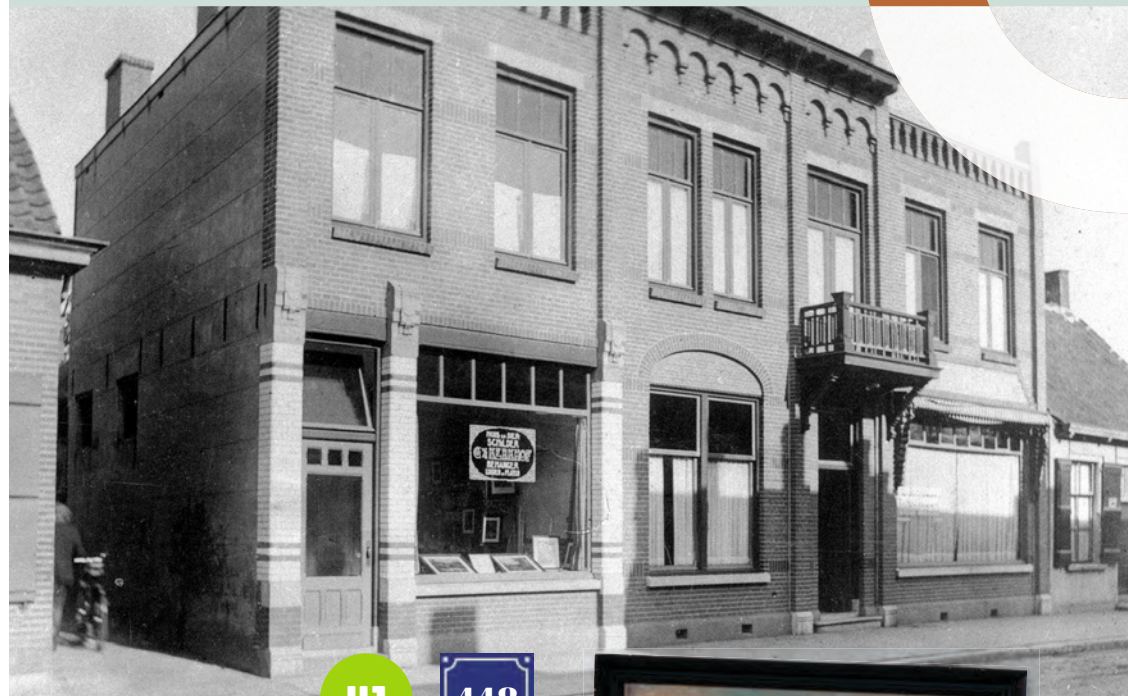
Later werd het een postkantoor. Erboven woonde vroedvrouw mevrouw Brouwers die in die tijd heel wat Princenhagenaren ter wereld heeft geholpen. Het is nog steeds een woonhuis.

Haagweg 442 Vroegere MINI garage

Op deze plek was vroeger MINI garage van de familie van Nunen.

Nu is er de mooie bloemenzaak **Violien** gevestigd. Deze heeft op meerdere plekken in het dorp gezeten.

Haagweg 448 De Posthoorn en atelier

Dit pand bestond eerst uit twee panden. In het rechterdeel zat De Posthoorn en in het linkerdeel had kunstschilder Kerkhofs zijn atelier.

Hij was huisschilder en in zijn vrije uren schilderde hij dorpsgezichten.

De Posthoorn heeft door de jaren heen een hele geschiedenis opgebouwd. De vroegere Posthoorn, gebouwd in 1925, was tot 1952 een gezellige en gemoedelijke herberg annex klompenmakerij. In 1952 verbouwde P.J. van Caulil sr. het pand tot een hotel-café-restaurant. De Posthoorn was een thuis voor verenigingen, zoals de Koninklijke Harmonie Cecilia, zangkoor Cantabilé en het Princenhaags Mannenkoor. Voor alle (gouden) bruiloften en begrafenissen in

Schilderij dorpsgezicht Princenhage door Kerkhofs (privécollectie)

Princenhage ging je naar De Posthoorn. In 2018 stopte de familie van Caulil en kwam het pand te koop.

Inmiddels is **Lexson Brands**, agentschap voor internationale modemerken, in het pand gevestigd. Naar verwachting zal Lexson Brands het pand eind 2024 volledig gerestaureerd hebben.

42

421

Haagweg 421 De vroegere varkenslagerij

Rond 1900 zat hier Van Gils Varkenslagerij. Van Gils was een spekslager.

In de jaren twintig kocht je rundvlees bij een vleeshouwer en varkensvlees bij een spekslager.

Boven de zaak woonde zijn broer Frans van Gils die kunstschilder was. Hij schilderde met name stadsgezichten.

Hier het uitzicht vanuit zijn tuin kijkend naar de oude pastorie van de Johanneskerk.

Foto vergelijkbare slagerij
H. Lambregst 1932 (Dreef 25)

43

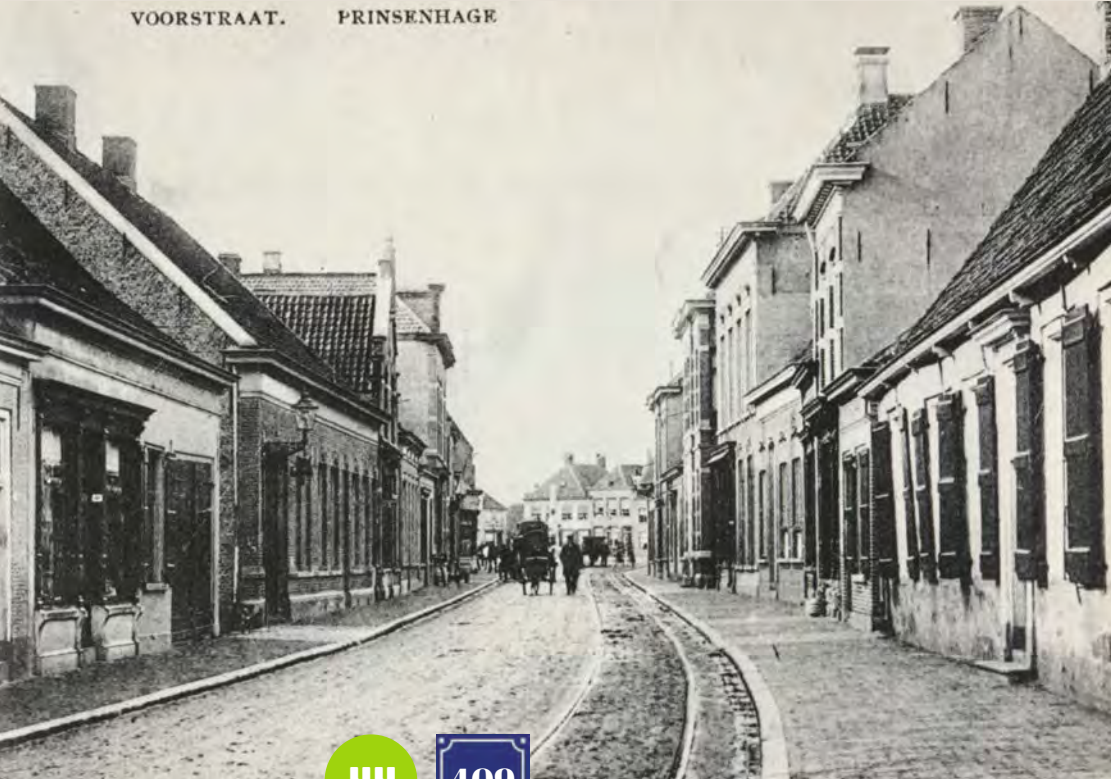
456

Haagweg 456 Voormalig huis van plezier Fantasy

Het café dat hier was gevestigd, werd later Huize Fantasy, een huis van de dames van plezier.

De toenmalige eigenaresse vertelde ooit deze anekdote: "Er was laatst een ouwer manneke dat hier ver voor de oorlog woonde. Het was toen een winkel waar de boeren hun zaden kwamen kopen. 'Moet je kijken wat het nu is', zei hij, 'nog steeds een zaadwinkel.'" Tegenwoordig is het een woonhuis.

44

409

Haagweg 409 Eerdere gevel verkocht en verplaatst naar het Ginneken

Rond 1900 was dit pand in eigendom van Hanegraaf. Hij was van origine wagenmaker van boerenkarren.

Later maakte hij grafkisten. Het pand is destijds gesloopt op de voorgevel na; de aannemer verkocht de voorgevel voor een pandje in het Ginneken. De gevel is daar nog altijd te bewonderen.

De wagenmaker werkte nauw samen met smederij Bachman (later Sloekers). De wagens waren toen het enige transportmiddel voor personen en goederen.

Haagweg 429 Sigarenhandelaar en gemeenteraadslid Van Riel

Dit pand uit ongeveer 1900 is een rijksmonument.

Hier woonde de familie Van Riel. De heer des huizes was tabaks- en sigarenhandelaar. In de tuin stond een hoog pand waarin de tabak werd gedroogd. Van Riel was ook tientallen jaren een vooraanstaand lid van de gemeenteraad.

De familie maakte veel leed mee: vroege sterfgevallen, krankzinnigheid en zelfmoord. Het boek 'Roosje' van Gerard van Westerloo onthult het geheim dat hieraan ten grondslag lag; een erfelijke vorm van genetisch overdraagbare syfilis.

Het 'Wagenwiel', volgens andere weer een 'roer'

De houten gevel is gemaakt door een Antwerpse timmerman. Begin vorige eeuw zat hier bakkerij Van Leijten en Nooijens. Het huis is tegenwoordig een monument.

45

429

1900

46

470

Haagweg 470 Brabantse Buurtspoorwegen en Autodiensten (BBA)

In het rechterdeel woonde de familie Van Poppel, meneer was buschauffeur bij de BBA, de Brabantsche Buurtspoorwegen en Autodiensten.

Eind 19^e eeuw verzorgden paarden- en stoomtrams het openbaar vervoer in en tussen de Brabantse steden en dorpen. In de jaren twintig en dertig kregen ze concurrentie van autobussen en vrachtwagens. In 1934 werden zes stoomtrambedrijven ondergebracht in de Brabantsche Buurtspoorwegen en Autodiensten.

47

472

Haagweg 472 'Machinale' Bakkerij Van Disseldorp

Op de plek van het huidige appartementencomplex stond vroeger Bakkerij Van Disseldorp.

Dat was niet zomaar een bakkerij, maar een 'machinale bakkerij'. Het was toentertijd modern om van handwerk over te schakelen op door stoom aangedreven machines. Twintig jaar later kwam de elektriciteit in opkomst en konden ondernemers stoppen met de 'gevaarlijke' stoom.

De gevel werd ontworpen door J.A. van Dongen, hij ontwierp ook de gevel van de

voormalige slagerij Speek nu de Frietzaak op de Haagsemarkt. Architect Van Dongen ontwierp vooral voor de middenstand in Breda. Dudok was zijn grote voorbeeld. Dudoks voorkeur ging uit naar de stijl van Berlage, maar hij ging ook op zoek naar het beste van andere stijlen, zoals het expressionisme. Dudok was een liefhebber van Frank Lloyd Wright. Wrights invloed is terug te zien in Dudoks ontwerp van het Raadhuis in Hilversum. Ook werd Dudok beïnvloed door de Amsterdamse school en De Stijl. Van Dongen ontwierp ook in diverse stijlen, net als zijn grote voorbeeld Dudok.

48

431

Haagweg 431 Voormalige Hubo, biercafé D'n Hommel, Hobbidee en nu Los Olivos

Dit pand heeft veel verschillende functies gehad.

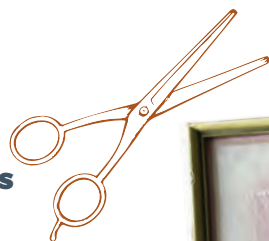
Vroeger zat hier Jan van den Broek met een woninginrichtingszaak. Dit werd de Hebo en later de Hubo. De Hubo. bevindt zich nu op het Heuvelplein.

Later heeft biercafé De Hommel (1987 tot 1996) er gezeten, waar vooral veel jongeren een pilsje gingen drinken. Er werden wedstrijden gehouden wie het meeste bier op kon. Ook het jongerenkoor kwam er vaak. Dat koor heeft enkele BN-ers voortgebracht

(o.a. Joris Rasenberg g van Abel). Daarna vestigde knutselspullenwinkel Hobbidee zich in het pand. Nu zit het Spaanse restaurant **Los Olivos** er. Je kunt er genieten van heerlijke tapas.

Haagsemarkt 24 - 25 Knippen, permanentjes en hondentrainer

Op deze plaats stond in de 17e eeuw al bebouwing. Het huidige in 1878/81 gebouwde huis bestaat uit twee lagen.

Onder het pand is nog één muurdeel te vinden van de bouw uit de 17e eeuw. Het is een typisch laat 19e-eeuwse woonhuis met een gepleisterde gevel. Het pand vervult een belangrijke rol in het beeld van de Haagsemarkt.

Hier zat vroeger kappers familie Joossen. De zaak stond bekend als een "sjieke" kapper. Mevrouw was beroemd vanwege haar permanentjes die ze heel veel zette.

En meneer Joossen was naast het knippen ook een beroemde hondentrainer.

Rechterdeelte pand is het huis van de familie Joossen

49

24

25

1878

50

Haagsemarkt ongenummerd Poort Carrosserie De Ley (1930) en jarenlang ingang van supermarkt Primarkt

In de eerste helft van de 20^e eeuw kwamen in de gemeente Princenhage verschillende industrieën op gang.

De meeste daarvan lagen tegen de stad Breda aan, op Princenhaags grondgebied. De heer Piet Rüttchen vestigde in 1930 carrosseriebedrijf De Ley op Haagsemarkt en was de voorloper van Mercedes garage Rüttchen. Het carrosseriebedrijf had huisnummer 3.

Daarna is Rüttchen verhuisd naar de Ettensebaan en het bedrijf heet nu geen Rüttchen meer maar Louman.

De familie Rüttchen kwam vanuit Duitsland naar Gulpen en verhuisde later naar Breda en het Ginneken.

Op de plek van de AH zat vroeger de Primarkt. Deze was vanaf de Haagsemarkt te bereiken via de poort die toen nog open was. Supermarktketen Primarkt werd in 1960 door H. Thijssen opgericht. Nu is het een **Albert Heijn**. Ahold kocht de Primarkt keten op om verder te kunnen groeien.

Huize van Schwarem, P. van Lit

Haagsemarkt 23 Prinsenvoort

Antonie Jonker gaf in 1746 opdracht voor het bouwen van het huis. Hij woonde er slechts 10 maanden.

De naam Prinsenvoort verwijst naar de familie Van Schwarem, die hier van 1792 tot 1830 woonde. De heer George Ulbo van Schwarem was schout van Princenhage. Een schout is wat tegenwoordig een burgemeester is. Zijn zoon Adriaan was locoburgemeester tijdens de Bataafse Republiek. De Bataafse Republiek (1795 - 1806) omvatte het grootste gedeelte van het huidige Nederland. De republiek was afhankelijk van de door Napoleon uitgeroepen Franse Republiek. Bij de stichting van het Koninkrijk Holland in 1806 kwam aan de Bataafse Republiek een einde. Tijdens het Koninkrijk Holland was Adriaan van Schwarem de eerste burgemeester van Princenhage (vanaf 1814).

Bron: Wikipedia https://nl.wikipedia.org/wiki/Bataafse_Republiek

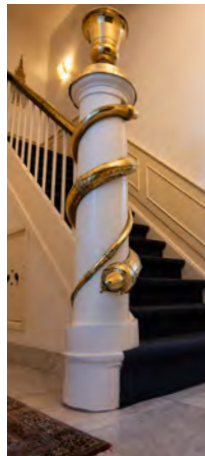
1746

51

23

Het pand is een aantal keren flink verbouwd en uitgebreid. Rond 1830 liet de toenmalige eigenaar Elias Lusac het pand nog eens ingrijpend verbouwen. Aan de achterzijde werd het huis over de gehele breedte met een verdieping uitgebreid. Inpandig werd gedeeltelijk op de locatie van de oude keuken een nieuw trappenhuis aangelegd. De koperen trapleuning in de vorm van een slang is gemaakt in Antwerpen.

Lusac liet ook de gevel bouwen zoals die nu nog herkenbaar is. De deurpartij heeft een mooi gesneden bovenlicht in Lodewijk XV stijl. Voor het huis staan fraaie stoeppalen met kettingen ertussen. Het gebouw is nu in gebruik als kantoor.

16^e eeuw

52

22

Haagsemarkt 22 Haagsche Schouw

Het pand is gebouwd in de 16^e eeuw. Vanaf de 18^e eeuw staat het bekend als Huize Stratenus, vernoemd naar de familie Stratenus.

Dochter Louise werd een bekende schrijfster. Vooral haar roman Lindendael - in werkelijkheid Landgoed Boschdal - en haar gedichten zijn heel bekend. Louise was de eerste vrouw die er openlijk voor uitkwam lesbisch te zijn. Ze had een relatie met de dochter van hoogleraar Joseph Alberdingk Tijm. Van de relatie werd destijds schande gesproken. De twee vrouwen vluchtten samen naar Londen. Later kwam Louise weer terug in Princenhage.

Het huis bestond oorspronkelijk uit twee gedeelten. Onder de bewoners J. Kluts en zijn vrouw werden de delen rond 1800 samengevoegd. Rond 1860 werd aan de achterzijde een etage op het bestaande huis gebouwd.

In 1887 werd in opdracht van kolonel jonkheer G. Leyssius en zijn vrouw H.J. Schadee van der Does, het pand opnieuw ingrijpend verbouwd. Aan de voorzijde werd

er ook een etage opgebouwd en de verdieping werd opnieuw ingericht. Achter het pand kwam een tuinkamer. De voorgevel werd behouden. In 1892 was de verbouwing klaar. Uit deze tijd stammen ook de glas-in-loodramen uitgevoerd door het glazeniersatelier 't Prinsenhof (J. Schouten) uit Delft. De medaillons bevatten voorstellingen afgeleid van de jacht (de koppen van een hert en een wolf, een houtsnip en glansfazant). De Art deco glas-in-loodramen zijn in 1922 aangebracht.

Van 1988 tot 1992 was in het pand het chique restaurant Le Canard gevestigd. Later is door de huidige bewoners het interieur met restanten uit de 18^e eeuw zorgvuldig gespaard gebleven en waar nodig gerestaureerd.

Wie heeft er allemaal het Le Canard eend(t)je?

45

53

29

bachman
 huis, tuin & keuken
 naagsemarkt 29 - tel. 076-145038
 4813 bb breda - princenhage

Jan en Lisette Bachman en zwager Ab van Olphen en sloot in 2016 de deuren.

Nu is **Gusto di Pol** er gevestigd en kun je er heerlijke pizza's en andere Italiaanse lekkernijen vinden.

Op het naastgelegen pand waar Pol's patisserie & ijs is gevestigd zie je een aantal raamdorpelkopjes. Kijk maar eens naar boven of je ze ziet.

Haagsemarkt 29

Kruidenier Havermans, De Gruyter en Bachman, Gusto Di Pol

Hier was kruidenier Havermans gevestigd. Die werd opgevolgd door De Gruyter

Het heeft echter nooit de chique binnen- en buitenkant gehad die De Gruyter bij bijna al haar panden gebruikte. Op de hoek van de Haagdijk en de Prinsenkade is wel een mooie De Gruyter gevel te vinden.

Na de Gruyter heeft het café Don-Quichote in het pand gezeten van waaruit de bekende "carnavalsmoord" is gepleegd. Café Don-Quichote was een homobar. Een getrouwde man uit Etten -Leur bezocht dit café regelmatig. Toen hij een keer met carnaval het café verliet om naar zijn auto te lopen in het Kerkstraatje kwam hij een jonge man tegen, die hij betastte. Die was hier echter niet van gediend en stak hem neer met een riek die daar toevallig in een tuin stond. Toen Bachman het pand overnam was het nog ingericht als bar en moest het verbouwd worden.

Bachman, die na De Gruyter in het pand kwam, verkocht huishoudelijke artikelen. De winkel was een begrip in Princenhage. Bachman verkocht van alles; keukengerei, pannen, plakband, bestek, textiel, speelgoed, batterijen, lampen, postzegels, kaarten en ga zo maar verder. De winkel werd gerund door

Haagsemarkt 16 Slagerij Speek nu de Friettent

Het hoekpand met de ossenkop boven de deur is gebouwd in 1897.

Inmiddels is het een aantal maal verbouwd. In de kern van het gebouw kom je nog delen uit de 19^e eeuw tegen. Het pand heeft een zeer mooie Neo-Renaissancestijl gevel. Ook het afgeschuinde deel onder de trapgevel is mooi afgewerkt.

Het motief van de dubbele trapgevel is door architect J.A. van Dongen in Breda geïntroduceerd. Twee overhoeks geplaatste trapzuiltjes en het siersmeedwerk met een windvaan bekronen de trapgevels. Er hebben drie generaties slagerij Van Speek in gezeten en nu is er **De Friettent** te vinden.

De buitengevel is geheel gerenoveerd en is hersteld in de kleur van de oude baksteen. Het is lange tijd wit geverfd geweest. Op de bovenverdieping wordt gewoond.

54

16

Slager Speek

gewoon een goeie slager
 Haagsemarkt 16, Tel. 215775, Breda

Schilderij "De eerste klant". van Xander van Mechelen

1897

Meer te weten komen over Princenhage en wandelen?

Heb je de smaak te pakken en wil je meer weten over Princenhage?

Bezoek dan ook eens het **Princenhaags Museum**: www.princenhaagsmuseum.nl en **begraafplaats Haagveld**.

De rijke en interessante geschiedenis van Princenhage is overigens door onder andere de Werkgroep Haagse Beemden uiterst gedetailleerd beschreven in het document Hage.

Meer ontdekken kan ook tijdens een wandeling. Wanneer je meeloopt met de **jaarlijkse avondvierdaagse** zie je Princenhage van weer een heel andere kant. De avondvierdaagse vertrekt vanuit De Koe, aan de Ambachtenlaan.

Andere delen van Princenhage kom je tegen via de Plukroute Princenhage: www.plukroute-princenhage.nl

Wilt u thuis nog lekker vanuit de stoel oud Princenhage bezoeken dan kunt u naar www.virtueelprincenhage.nl

Een papieren versie van het boekje? Dan kunt u deze verkrijgen bij **cadeauwinkel Femke Reuvers** aan de Pastoor van Spaandonkstraat 24.

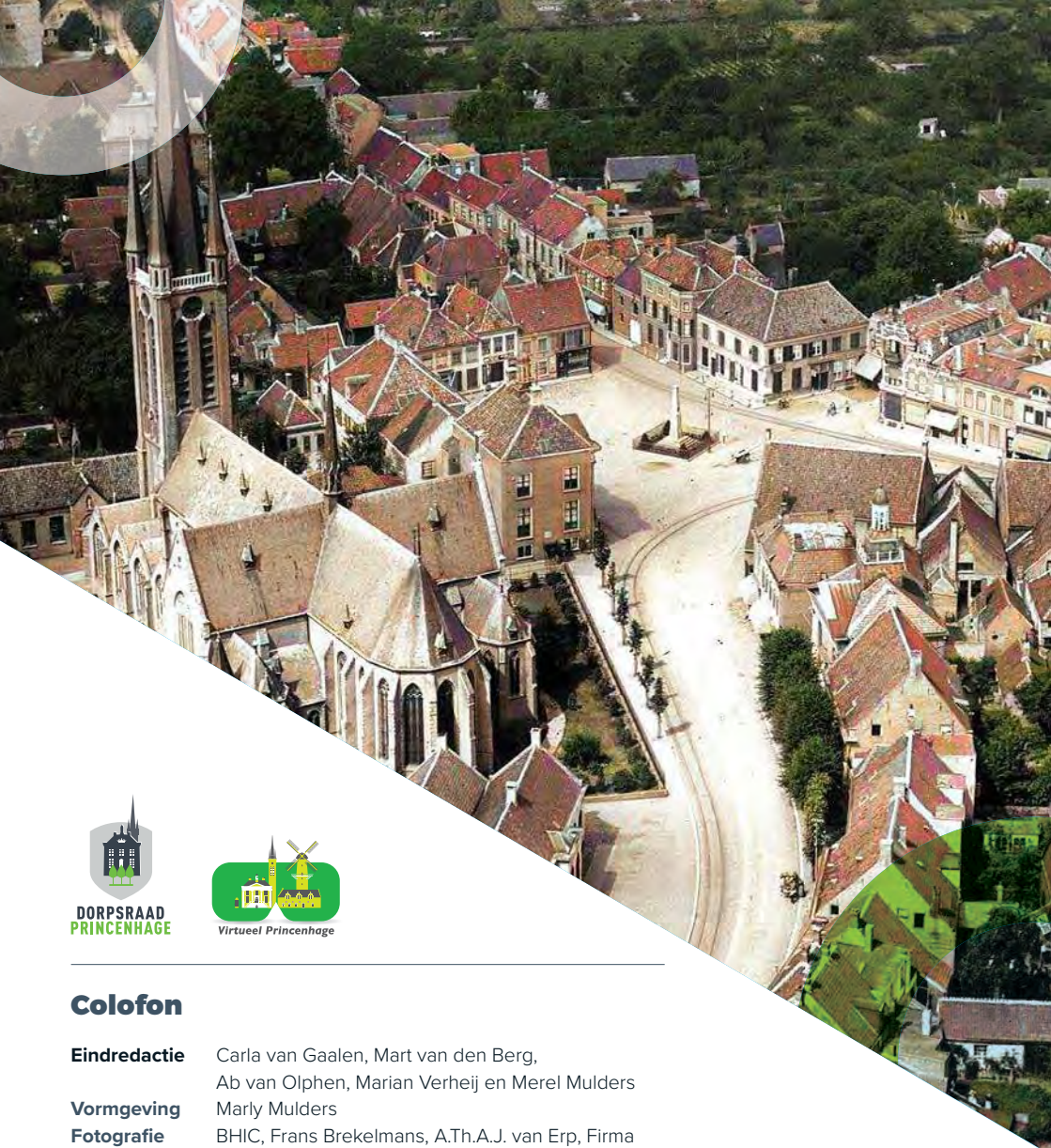
Bronvermeldingen, info en illustraties

- Princenhage in oude ansichten, 1975
- Princenhage dorp in Breda, uitgave Kontaktcommissie, 1978
- Princenhage in Breda, 1991
- Princenhage in woord en prent, 1997, uitgave Basis Publica
- Het hart van de Baronie Breda stad en zes dorpen 1930 - 1980, 2004
- Virtueel Princenhage

Diverse websites

www.erfgoed.breda.nl

DORPSRAAD
PRINCENHAGE

Virtueel Princenhage

Colofon

Eindredactie

Carla van Gaalen, Mart van den Berg,
Ab van Olphen, Marian Verheij en Merel Mulders

Vormgeving

Marly Mulders

Fotografie

BHIC, Frans Brekelmans, A.Th.A.J. van Erp, Firma Schreurs (v.h. Stutz), Fotobedrijf Stramer, Gemeente Breda, Johan van Gorp, A. Hagen, Mees van den Heuij, Jan de Jong, Lidy Meier, Princenhaags museum (collectie), Simon Schonck, Stadsarchief Breda, Loek Tangel, E. Waagenaar, Edwin Wiekens

historisch
ommetje
princenhage

Het **Historisch Ommetje Princenhage** is tot stand gekomen vanuit een initiatief van de Dorpsraad Princenhage in nauwe samenwerking met Virtueel Princenhage.

#HistorischOmmetjePrincenhage

